

НИЙСЛЭЛИЙН ХОТ ТӨЛӨВЛӨЛТ, ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭ,
ЗУРАГ ТӨСЛИЙН ХҮРЭЭЛЭН

ХАРХОРИН, ЭРДЭНЭЗУУ ОРЧМЫГ
ХОТ ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН
ОРЧИН ҮЕИЙН АРГАЧЛАЛААР
ЖУУЛЧДЫН ТӨВ ХОТ
БОЛГОН ХӨГЖҮҮЛЭХ
ХӨТӨЛБӨР

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Барилга Хот Байгуулалтын Яамны Сайдын 2007 оны 07 дугаар сарын 20-ны өдөр баталсан 02 дугаар зургийн даалгавар, Барилга Хот Байгуулалтын Яамны Барилгын захиалагчийн албатай 2007 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр байгуулсан 68/2007 тоот гэрээг үндэслэн Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг хот төлөвлөлтийн орчин үеийн аргачлалаар жуулчдын төв хот болгон хөгжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулах ажлыг Нийслэлийн Хот Төлөвлөлт, Эрдэм Шинжилгээ, Зураг Төслийн Хүрээлэнд (туслан гүйцэтгэгч Төлөвлөлт судалгааны “Төгс Шийдэл” төв) хийж, гүйцэтгэлээ.

Судалгааны явцад Барилга Хот Байгуулалтын Яам, Зам Тээвэр, Аялал Жуулчлалын яам, Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухааны Яам, Архангай, Өвөрхангай аймгуудын Засаг даргын Тамгийн газар, Хархорин, Хужирт, Бат-Өлзий, Хотонт, Хашаат, Өгийнуур сумдын Засаг даргын Тамгийн газар, Барилга, хот байгуулалт, нийтийн аж ахуйн үндэсний төв, Дэлхийн Өвийн Монголын үндэсний хороо болон бусад холбогдох газрууд, эрдэмтэн мэргэжилтнүүдээс холбогдох чиглэлээр санал, судалгаа, мэдээлэл авч тусгав. Орон нутагт эхний судалгааг 2008 оны 1 дүгээр сарын 16-наас 22-ны хооронд Өвөрхангай аймгийн төв Арвайхээр хот, Хархорин хот, Архангай аймгийн төв Цэцэрлэг хот гэсэн чиглэлээр, хоёр дахь судалгааг 2008 оны 4 дүгээр сарын 14-нөөс 30-ны хооронд хоёр баг болон хийсэн. Эхний баг нь бүс нутаг дахь аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, зорих газруудын татах чадвар, нөөц, аялал жуулчлалын дэд бүтцийг газар дээр нь үзэж танилцан, тодорхойлох зорилгоор, хоёр дахь баг нь хөтөлбөрт хамрагдсан 6 сумдын нийгэм, эдийн засаг, хот суурингийн төлөвлөлт, барилгажилт, газар зохион байгуулалт, зам тээвэр, инженерийн байгууламж, дэд бүтэц, байгаль экологийн байдалтай газар дээр нь танилцах, орон нутгийн удирдлага, холбогдох мэргэжилтнүүдтэй уулзаж төсөл хөтөлбөрөө танилцуулан, тодруулга судалгаа болон орон нутгийн саналыг авах, шаардлагатай зураг авалт хийн, схем зурагт тэмдэглэн оруулах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

Хүснэгт 1. Хөтөлбөрт хамрагдаж байгаа сумдын нийгэм, эдийн засгийн одоогийн байдал

/2007 оны байдлаар/

№	Үзүүлэлтүүд	Хотонт	Хашаат	Өгийнуур	Хархорин	Хужирт	Бат- Өлзий	Нийт
1.	Өрхийн тоо	1312	888	801	3422	1901	1820	10144
2.	Хүн амын тоо	4874	3395	3047	12533	6496	6077	36422
3.	Малын тоо	208.74	208.9	157.8	190.6	168.7	116.0	1050.7
4.	Малчин өрхийн тоо	1067	719	654	1085	1118	1061	5704 /55.7%/
5.	Багийн тоо	6	5	5	8	5	4	33
6.	Төсвийн орлого (мян. төг)	51392.2	-	18908.6	334143.6	64209.5	75066.3	
7.	Төсвийн зарлага (мян. төг)	51392.2	-	89254.5	1643320.2	675447.0	585824.4	
8.	Ажил эрхлэлт	2376	1541	1340	4451	2641	3112	15461
9.	ААНБ-н тоо	40	51	40	167	56	74	428

Тус хөтөлбөрийг боловсруулах ажлын хүрээнд суурин болон орон нутагт хийсэн судалгааны үр дүн болон хөтөлбөрт дэвшүүлж байгаа үзэл баримтлалын талаар холбогдох салбарын яамдын удирдлага, мэргэжилтнүүд, судлаачид, оролцогч аж ахуйн нэгжүүдийг оролцуулсан нээлттэй ярилцлага, хэлэлцүүлгийг 2008 оны 7 дугаар сарын 16-нд зохион байгуулж санал, хүсэлтийг нь авсан.

Орон нутагт хийх гурав дахь судалгааг 2008 оны 7 дүгээр сарын 20-нөөс 29-ний хооронд явуулж, хөтөлбөрт хамрагдсан 6 сумдын болон Өвөрхангай, Архангай аймгуудын ЗДТГазар, орон нутгийн холбогдох байгууллага, мэргэжилтнүүдийг оролцуулан хөтөлбөрийн талаар танилцуулга хийж, нэмэлт санал хүсэлтийг нь авсан.

2008 оны 8 дугаар сарын 25-аас 29-нд "Дэлхийн өв - Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын үнэт зүйлсийг цогцоор хамгаалах Менежментийн төлөвлөгөөг боловсронгуй болгох, Дэлхийн өв - Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрыг хадгалж хамгаалах менежментийн захиргааг байгуулах төсөл"-ийн хүрээнд Хархорин хотод болсон үндэсний семинарт илтгэл тавьж хэлэлцүүлэн гадаад, дотоодын эрдэмтэн судлаачдын санаа бодлыг энэхүү хөтөлбөрт тусгасан.

Энэхүү төгсгөлийн тайлан нь **"Одоогийн байдлын судалгаа", "Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг жуулчдын төв хот болгон хөгжүүлэх хөтөлбөр"** гэсэн хоёр ботиос бүрдэнэ. "Одоогийн байдлын судалгаа", I боть нь Нэгдүгээр бүлэг-Судалгааны ажил, 1.1. Нийгэм эдийн засгийн одоогийн байдлын судалгаа, 1.2. Байгаль экологийн одоогийн байдлын судалгаа, 1.3. Хот байгуулалтын одоогийн байдлын судалгаа, 1.4. Бүс нутгийн хөгжлийн талаархи төрөөс баримталж буй бодлого, чиглэл, 1.5. Аялал жуулчлалын салбарын одоогийн байдал, 1.6. Түүх археологийн судалгаа, 1.7. Одоо хэрэгжиж буй болон өмнө хийгдсэн төсөл, хөтөлбөрүүд, 1.8. Дэлхийн аялал жуулчлалын чиг хандлага, бусад орны туршлага гэсэн дэд бүлгүүдтэй. Хоёрдугаар бүлэг. Одоогийн байдлын үнэлгээ, 2.1 Нийгэм

эдийн засгийн нөхцөл байдлын үнэлгээ, 2.2. Байгаль экологийн үнэлгээ, 2.3. Хот байгуулалтын үнэлгээ, 2.4. Аялал жуулчлалын нөхцөл нөөцийн үнэлгээ гэсэн бүлгүүдтэй.

Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн одоогийн байдал

"Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг жуулчдын төв хот болгон хөгжүүлэх хөтөлбөр", II боть нь Нэгдүгээр бүлэг "Судалгааны ажлын дүн шижилгээ, хөтөлбөрийн томъёолол", 1.1. Хөтөлбөрийн үндэслэл, 1.1.1. Хууль эрх зүйн зохицуулалт, 1.1.2. Бодлогын баримт бичгүүд, 1.1.3. Хэрэгцээ шаардлага, 1.2. Хөтөлбөрийн бодлого, стратегийн томъёолол, 1.2.1. Дэлхийн болон бүс нутгийн аялал жуулчлалын сүлжээнд холбогдох стратегийн томъёолол, 1.2.2. Хархорины бүсийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх стратегийн томъёолол 1.3. Хөтөлбөрийн зорилго, зорилтуудын томъёолол, 1.3.1. Аялал жуулчлалын бүс, 1.3.2. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн хот байгуулалтын хөгжлийн стратегийн томъёолол, 1.3.3. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн нийгэм, эдийн засгийг аялал жуулчлалын хөгжилтэй уялдуулан хөгжүүлэх ба байгаль экологийн тэнцвэрт байдлыг хадгалан хамгаалах стратегийн томъёолол, 1.3.4. Аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, 1.3.5. Аялал жуулчлалын бүсийн байгаль хамгаалал, 1.4. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх нийтлэг арга, хэрэгсэл гэсэн дэд бүлгүүдтэй. Хоёрдугаар бүлэг, "Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг жуулчдын төв хот болгон хөгжүүлэх хөтөлбөр"-ийн төсөл бүлэг нь 2.1. Хөтөлбөрийн эрх зүйн үндэслэл, 2.2. Хөтөлбөрийн үндэслэл, 2.3. Хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, 2.3.1. Хөтөлбөрийн зорилго, 2.3.2. Хөтөлбөрийн зорилтууд, 2.4. Хэрэгжүүлэх арга зам, 2.4.1. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн нутаг дэвсгэрийн

бүсчлэлийн тогтолцоо, хот суурингуудийг хөгжүүлэх талаар, 2.4.2. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх талаар, 2.4.3. Аялал жуулчлалыг дэмжих дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэх талаар, 2.4.4. Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг дэмжих, 2.5. Хөтөлбөрийн удирдлага, зохион байгуулалт, 2.6. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, 2.7. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөлт, санхүүжилт, 2.8. Хөтөлбөрийн үр дүн, 2.9. Хөтөлбөрийн шалгуур үзүүлэлт, 2.10. Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг хот төлөвлөлтийн орчин үеийн аргачлалаар жуулчдын төв хот болгох хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, 2.11. Хавсралт зургууд гэсэн дэд бүлгүүдтэй. Гуравдугаар бүлэг, Хавсралт нь 3.1. Судалгаа үнэлгээ, 3.1.1. Дэлхийн хандлага, 3.1.2. Салбарын бүтэц, 3.1.3. Салбарын SWOT шинжилгээ, 3.1.4. Тур операторуудын үйл ажиллагааны талаарх шинжилгээ, 3.1.5. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн жуулчдын зорих газруудын үнэлгээ, 3.1.6. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн татах чадвар бүхий нөөцүүдийн үнэлгээ, 3.1.7. Хархорины аялал жуулчлалын бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа жуулчны баазуудын үзүүлэлт, 3.1.8. Бүтээгдэхүүний таталцах байдлын шинжилгээ, 3.1.9. Дүгнэлт, 3.1.10. Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн зорих газрууд, татах чадвар бүхий нөөцүүдийн үнэлгээний зургууд гэсэн дэд бүлгүүдтэй.

Хархорины аялал жуулчлалын бүс дэх хот, суурингууд, тэдгээрийн хөгжлийн уялдаа

Энэхүү хөтөлбөр хэрэгжих нэр бүхий зургаан сум (Хужирт, Хархорин, Бат-Өлзийт, Хотонт, Хашаат, Өгийнуур)-ын хувьд аялал жуулчлалын хөгжил Монгол орны бусад бүс нутгуудтай харьцуулахад илүү байна гэж дүгнэж болох юм.

байгаа нь аялал жуулчлалын салбар тогтвортой, үр ашигтай хөгжихөд саад учруулдаг.

Улаан цутгалан, Төвхөн хийд, Хөшөө цайдам, Өгийнуур, Хар балгас, Хархорин хотын туурь, Эрдэнэзуу хийд, Хужиртын халуун рашаан, Хятрууны халуун рашаан, Шанхын баруун хүрээ хийд, Орхон гол гэх мэт гадаад, дотоодын аялал жуулчлалын үндсэн бүтээгдэхүүн нь экологийн сүйрэлд ойрхон болж ирсэн. Эдгээр бүтээгдэхүүн болон тэдгээрийн хүрээлэн буй орчинд байгаль хамгаалал сул, тогтвортой аялал жуулчлалын зарчмууд хэрэгжихгүй байна. Ийм байдлаар цаашид үргэлжилбэл эко аялал хөгжих нөхцөлгүй, түүх соёлын үнэт дурсгалууд сүйтэн үгүй болох эрсдэлтэй орчин үүсээд буй юм.

Тус бүс нутгийн хот, суурингуудын өнөөгийн ерөнхий байдлыг дүгнэж үзэхэд, газар ашиглалтын бүсүүд эмх цэгцгүй, барилгажилт багатай, сийрэгдүү, барилгын давхаржилт бага бөгөөд цаашид газар нутгийг тэлэхгүйгээр одоо байгаа суурьшлыг нягтруулах замаар хөгжүүлэх шаардлагатай. Тосгоны нилээд хэсгийг гэр хороолол эзлэх бөгөөд эхнээсээ төлөвлөлтгүйгээр байгуулагдаж, уламжлалт гэр сууцны хэлбэрээ хадгалсан энэ хэсэгт хот, суурингийн хүн амын дийлэнх хэсэг нь оршин суудаг. Цахилгаанаас бусад инженерийн шугам сүлжээ байхгүй, хотын үндсэн дэд бүтэц бүрдээгүй, усан хангамжийн төвлөрсөн систем байхгүй байна. Хархорин хотод нэгэнт бий болсон дэд бүтцийг бүрэн ашиглаж чаддаггүй, дулааны төвлөрсөн системтэй боловч зарим шугамыг нь хөлдөөсөн тул ашиглахгүй байна. Хот, суурины барилга, архитектурын чанар, тохижилтын түвшин доогуур байна. Эдгээр байдал нь аялал жуулчлалын хотын төдийгүй хот байгуулалт төлөвлөлтийн наад захын шаардлагыг хангахгүй байна.

Хүн төрөлхтний түүхэн дэхь соёл иргэншлийн үүслийн нэг зангилаа төв нь байсан бөгөөд төв Азийн нүүдэлчдийн өлгий нутаг болох **Хархорины бүс нутгийг Орхоны хөндийн соёлын биет өвийн, түүхэн үе үеийн бүхий л дурсгалуудыг цогцолбороор нь хадгалан хамгаалж, сэргээн босгож, соёлын биет бус өвийг уламжлан хадгалсны үндсэн дээр олон улсын жуулчид сонирхон зорьж ирэх газрын нэг, Монгол улсад тогтвортой аялал жуулчлалын хөгжлөөрөө тэргүүлдэг, аялал жуулчлалын салбараас орон нутгийн төсөв болон нутгийн иргэдэд бодит орлого оруулдаг болгох. Хархорин, Эрдэнэзуу хот орчмыг байгальд ээлтэй, оюуны багтаамж өндөртэй үйлдвэрлэл, аялал жуулчлал хөгжсөн ,нүүдлийн соёлын өв уламжлалыг орчин үеийн дэвшилтэт технологитой хослуулан хөгжсөн монгол үндэсний өвөрмөц дүр төрх бүхий жуулчдын төв бүс нутаг болгоход хөтөлбөрийн үндсэн зорилго оршино.**

Хөтөлбөрийн зорилгын хүрээнд дараахь зорилтуудыг дэвшүүлсэн. Үүнд:

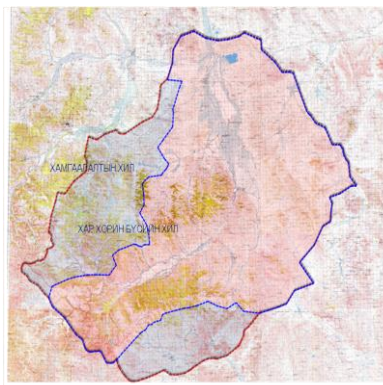
- Хархорины бүсийн аялал жуулчлалын салбарын удирдлага зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох
- Аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх
- Түүх, соёлын биет болон биет бус өвийг хадгалах, хамгаалах
- Түүх, соёлын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үзмэр, үзүүлбэрүүдийг шинээр бий болгох
- Байгаль орчин, экологийг хамгаалах, нөхөн сэргээх

- Аялал жуулчлалыг дэмжих дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэх, жуулчны бааз байгуулах
- Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг дэмжих
- Хархорин хотыг аялал жуулчлалын төв хот болгон бусад сумын төвүүдийг шинэчлэн хөгжүүлэх

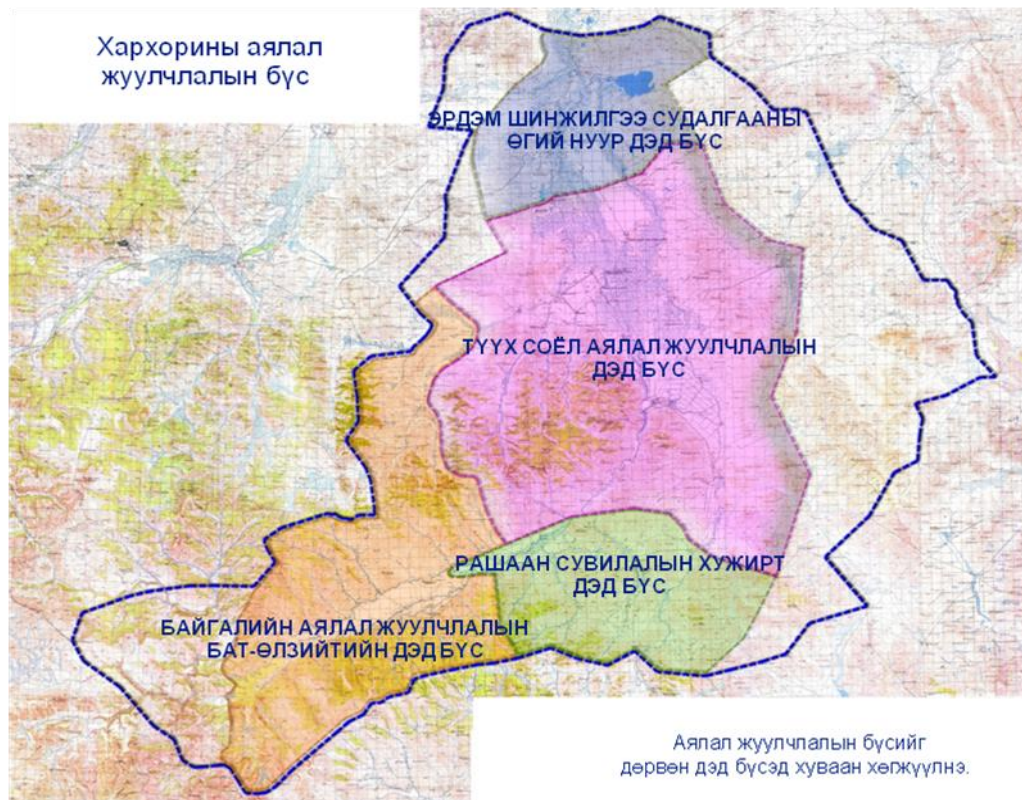
Хархорин, Эрдэнэзуу орчмыг хот төлөвлөлтийн орчин үеийн аргачлалаар жуулчдын төв хот болгох хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хөтөлбөрийн Нэгдүгээр үе шат (2009-2018 он), Хоёрдугаар үе шат (2019-2028 он) тус бүрээр төлөвлөсөн.

Хархорины аялал жуулчлалын бүс болон хамгаалалтын бүс (санал)

Хархорины бүсийн байгаль экологийн хамгаалалтын бүс /санал/

Хархорины аялал жуулчлалын бүс

Нэгдүгээр үе шат (2009-2018 он)-нд:

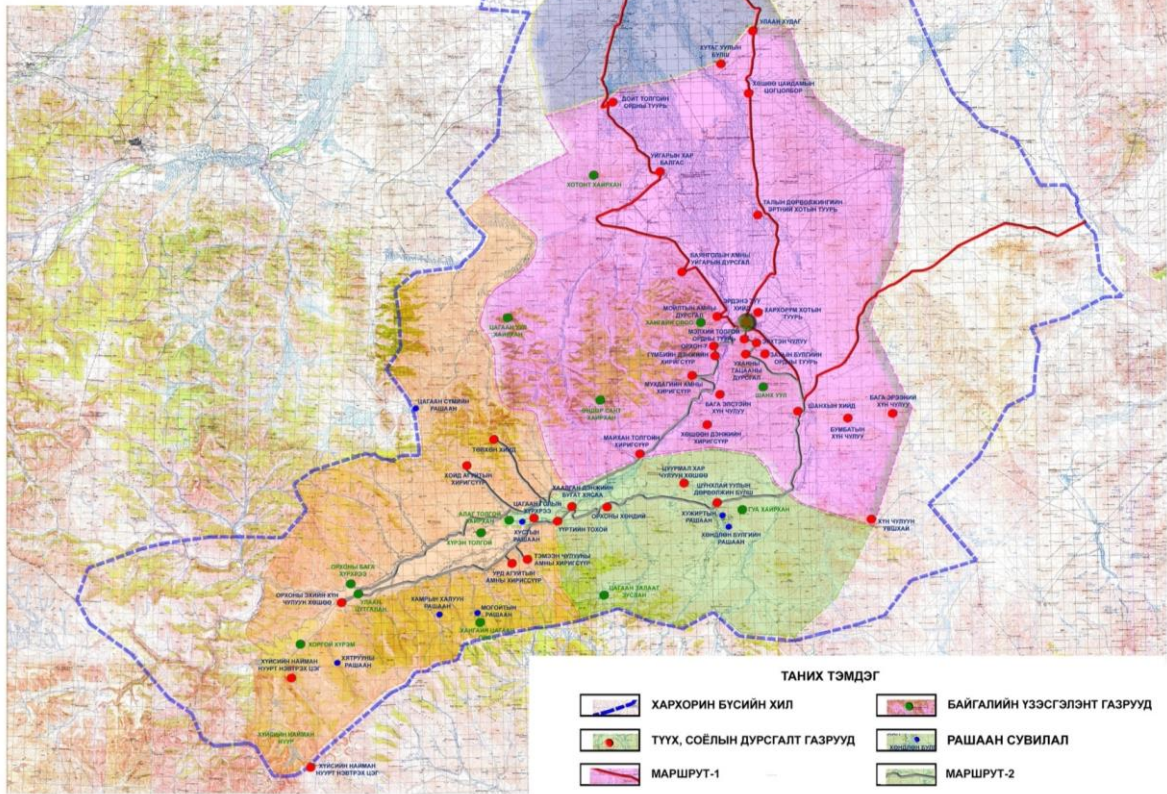
- Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн нутаг дэвсгэрийн бүсчлэлийн тогтолцоо, хот суурингуудийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд, Хархорин хот болгон бусад

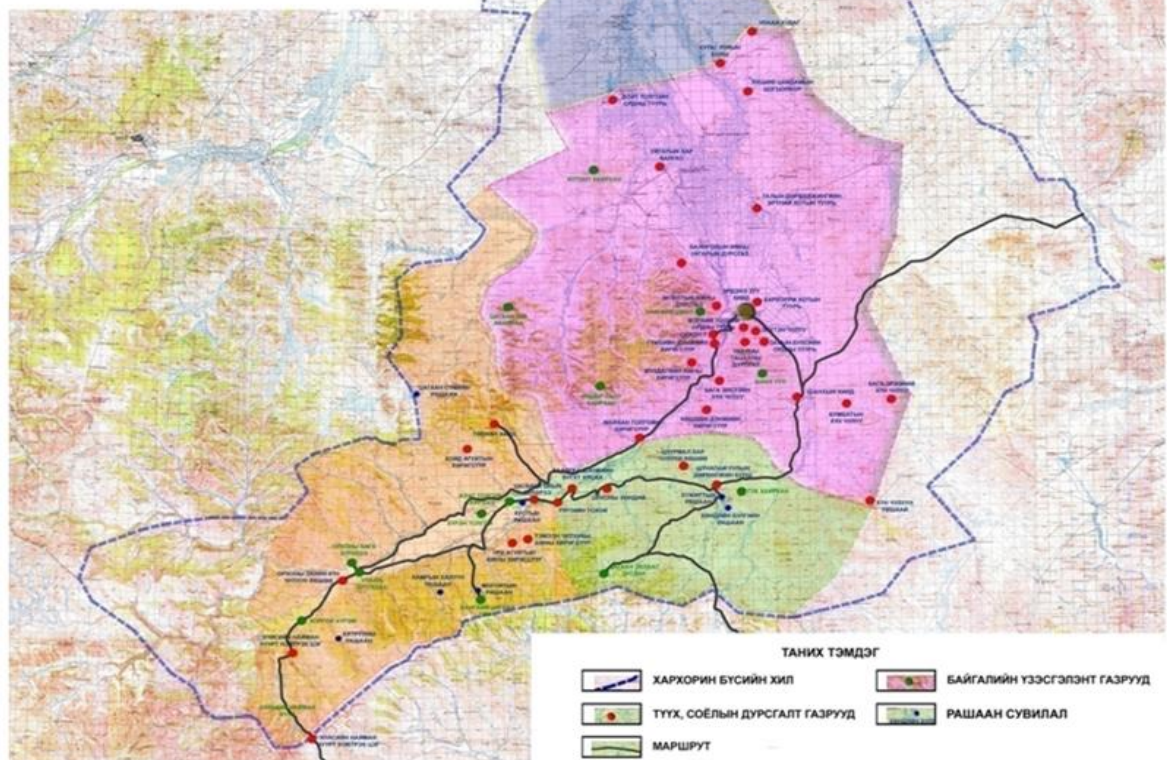
сумын төвүүдийг шинэчлэн хөгжүүлэх хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөнүүдийг тодотгох, боловсруулж батлуулах, Аялал жуулчлалын болон байгаль-экологи, өв соёлын хамгаалалтын бүсийг тодорхой гаргаж, тэдгээрт мөрдөх дэглэмийг тогтоох, Бүсийн хот, суурин газруудыг монгол үндэсний өвөрмөц дүр төрх бүхий хот, сууринууд болгон хөгжүүлэх, Хот, суурины зам тээвэр, дэд бүтцийг хөгжүүлэх талаар 29 ажил

- Аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд, Хархорины бүсийн аялал жуулчлалын салбарын удирдлага зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, Аялал жуулчлалын маршрутыг шинэчлэн сайжруулах, Түүх соёлын дурсгалт газрууд, байгалийн үзэсгэлэнт газруудийг сэргээн засварлах, тохижуулах, Түүх, соёлын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлж, тодорхой сэдэвт хүрээлэн, цогцолбор байгуулах, үзмэр, үзүүлбэр бий болгох, Нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалын амьд тогтолцоог хөгжүүлэх талаар 35 ажил
- Аялал жуулчлалыг дэмжих дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэх, жуулчны бааз байгуулах зорилтын хүрээнд, Аялагч, жуулчин, зочдыг хүлээн авах төв, зочид буудлын цогцолбор, олон улсын стандартад нийцсэн жуулчны бааз байгуулах, Аялал жуулчлалын үндсэн маршрутын болон туслах маршрутын дагуух замуудыг сайжруулах, Аялал жуулчлалын хослох бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бүх талаар дэмжин хөгжүүлэх талаар 22 ажил
- Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын болон Орхоны Хөндийн Байгалийн Цогцолборт Газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг дэмжих зорилтын хүрээнд, Дэлхийн Өв- Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын нутаг дэвсгэрт дэглэм, шаардлагыг нь чанад баримтлан бүс нутагт аялал жуулчлал хөгжүүлэх, Хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, хяналт тавих, нөхөн сэргээх тогтолцоог бэхжүүлэх, Түүх, соёлын дурсгалуудын хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, улсын хамгаалалтанд байгаа зарим түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалуудын хамгаалалтын бүсийг тогтоон баталгаажуулах, Нүүдлийн соёлын үнэт зүйлсийг хадгалан хамгаалж, нүүдлийн соёлын зан үйлийг сэргээх, түүнийг хадгалахад онцгой анхаарч, нутгийн иргэдийн хэвшил болгох талаар 19, нийт 105 ажлыг хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн.

**ХАРХОРИНЫ АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
БҮСИЙН ТҮҮХ, СОЁЛЫН АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН МАРШРУТ. 2008-2018 ОН**

**ХАРХОРИН АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
БҮСИЙН БАЙГАЛИЙН АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН МАРШРУТ. 2008-2018 ОН**

Чиглэл: Түүхийн дурсгалт газар
Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Хархорум хотын туурь нь 12 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр Хотын туурь нь 45 оноо авсан нь харьцангуй ондор үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт шаардана.

Нэр: ХАРХОРИН ХОТЫН ТУУРЬ

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Эртний Хархорин хотын туурийн хувьд одоогоор ч бүрэн судлагдаагүй үе үеийн экспедиц малтлага хийсээр байна. Энэ нь тухайн түүхийн дурсгалын талаарх мэдээллийн санг өрөгжүүлж байгаа сайн талтай боловч эд өлгийн зүйлс алдагдах гадагшаа хил даван гарч байгаа эсэх талаарх мэдээлэл орон нутгийн хувьд ч төр засгийн түвшинд ч яналт султай муу талтай байна.

БАЙРШИЛ:

Өвөрхангай аймаг, Хархорин сумын төв

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Монголын эзэнт гүрний алдарт нийслэл хотын өнөөгийн дүр төрх нь жуулчдын сонирхолыг ихэд татдаг. Гэхдээ ирсэн аялагчид сэтгэл дундуур буцдаг. Учир нь түүх нийслэлийг илэрхийлсэн амарч байгууламж, барилга байхгүй, мэдээлэл танилцуулгагүй байна. Жуулчлалын гол зангилаа цэг, дагалдах үйлчилгээ төвлөрсөн суурингийн хажууд байрладаг боловч өнөөдөр ямар менежментгүй, зөвхөн нэр төдий байгаа нь цаашдаа олон зүйлийг хийхийг шаардах боллоо. Тухайлбал хуучин нийслэлийг санагдуулсан томоохон байгууламж барих, археологийн олдворуудаар музей байгуулах, хамгаалалт, газрын зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, мэдээлэл, сурталчилгааны нэгдсэн системийг бүрдүүлэх гэх мэт олон ажлуудыг хийх шаардлагатай.

Чиглэл: Түүхийн дурсгалт газар
Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Эрдэнэзуу хийдийн туурь нь 23 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр Эрдэнэзуу хийдийн туурь нь 50 оноо авсан нь харьцангуй ондор үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт шаардана.

Нэр: ЭРДЭНЭЗУУ ХИЙДИЙН ТУУРЬ

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хархорин сумын төвд байрлаж буй 1586 онд барьж эхэлсэн. 108 суварга бүхий хэрмэн хашаатай. Бурхны шашны уран барилгын онцгой төрөл. Автай сайн хаан бурхны шашныг Монголд дэлгэрүүлэх зорилгоор байгуулсан.

БАЙРШИЛ:

Өвөрхангай аймаг, Хархорин сумын төв

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Эрдэнэзуу хийдийн туурь одоогийн байдлаар Орхоны хөндийд жуулчид ихээр төвлөрсөн, бүс нутгийн аялал жуулчлалын маршрутад зайлшгүй дайран гардаг зангилаа юм. Тэр утгаараа жуулчдад үзүүлэх дайвар үйлчилгээг дээд зэргээр хөгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай. Өнөөдөр Эрдэнэзуу хийдийн хашаанд жуулчдад зориулсан өртөг нэмэгдүүлсэн үйлчилгээ маш бага байна. Маш бүдүүлэг, агуулгын хувьд ядмаг, цөөн хүний амьжиргаагаар залгуулах төдий л худалдаа, үйлчилгээ хөгжиж байгаа.

Чиглэл: Түүхийн дурсгалт газар
Ангилал: Жуулчдын зорих газар

Нэр: БИЛГЭ ХААН, ТОНЬКУКИЙН ЦОГЦОЛБОР

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хархорин хотоос зүүн хойт зүгт 45 км зайтай, Орхон голын баруун эрэгт байрлана. Энэ нь Зүүн Түрэг улсын төрийн нэрт зүтгэлтэн Билгэ хаан (683-734) болон Культегин (Түрэгийн цэргийн жанжин, Билгэ хааны дүү, 684-731) нарын дурсгалд зориулан босгосон хоёр цогцолбороос бүрдээнэ. Эдгээр дурсгалууд Төв Азид манай эриний VI-VIII зуунд ноёрхож байсан Түрэгийн эзэнт гүрний хамгийн чухалд тооцогддог. Энэ дурсгал дээр бичигдсэн Түрэгийн руни бичээс Төв азийн түүх, соёлын судалгаанд хосгүй үнэтэй мэдээллийг хадгалж байдаг.

БАЙРШИЛ:

Архангай аймаг,
Хашаат сум
Орхон голын баруун эрэгт, Хархорин сумаас зүүн хойш 45 км-т оршино

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Цогцолбор нь 20 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вэд татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түвшлэн татах чадварын үнэлгээгээр Цогцолобор нь 45 оноо авсан нь харьцангуй ондор үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт бага шаардана.

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Билгэ хаан, Культегин нарын дурсгалд зориулсан цогцолбор нь Орхоны хөндийн аялал жуулчлалд цаашдаа томоохон байр суурь эзлэх цогцолбор бөгөөд үзмэрүүдийг хадгалах, хамгаалах, сэргээн засварлах, олон нийт сурталчлах тал дээр жишиг болохуйц байгууламж юм.

Чиглэл: Түүх, соёлын дурсгал
Ангилал: Жуулчдыг татах чадвартай нөөц газар

Нэр: Баянголын амны Уйгурын дурсгалт газар

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хархорины сумын нутаг, Баянголын амны Уйгурын дурсгал нэн сонирхолтой түүхийн баримтуудыг агуулсан дурсгал юм. Уйгарын үеийн язгууртны шарил болон түүний эдлэл хэрэглэл энэ газраас олдсон. Тус дурсгалд Уйгурын үеийн нүүдэлчдийн соёл, зан заншил болон бусад орны соёлтой ямар хэмжээнд соёлын солилцоонд орж байсныг харуулсан олон чухал дурсгалууд энэ газраас олдсон. Орхоны хөндийд байгаа өөр бусад хиргисүүрүүдэд төдийлөн тааралдаагүй өвөрмөц байдлаар язгууртныг оршуулсны дээр бунханы дотор ханыг уран нарийн хээгээр чимгэлсэн зэрэг Баянголын амны дурсгалыг үнэ цэнийг улам өндөр болгодог.

БАЙРШИЛ:

Өвөрхангай аймаг,
Хархорин сумын төвөөс баруун хойд зүгт 10 км-т байрладаг

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдыг татах чадварын үнэлгээгээр Баянголын амны дурсгал нь 10 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вэд татах чадвартай зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түвшлэн таталцах чадварын үнэлгээгээр тус дурсгал нь 55 оноо авсан нь харьцангуй сайн үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдыг татах чадвартай газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт, сэргээн босголт шаардана.

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Баянголын амны Уйгурын дурсгал нь бүрэн хэмжээнд судлагдсан давуу тал дээр тулгуурлан ил музей, хамгаалалтын байгууламж, танилцуулгын самбар, байнгын харуул хамгаалалт, машины зогсоол, амрах байр, худалдаа, үйлчилгээний цэг, жуулчид зураг авах тавзан зэргийг хийж гүйцэтгэх шаардлагатай. Хэрвээ дээрх бүтээн байгуулалтуудыг хийснээр тус дурсгалт газар нь Хархорины бүсийн нэгэн томоохон жуулчдын зорих газар болох боломжтой.

Хархорин хотын туурь, Эрдэнэзуутай таталцах чадвар

λ=55

Хархорин хотын туурийг маршрутдаа оруулсан аялагчдын хувьд нэгдмэл сонирхолтой газар юм.

Чиглэл: Түүхийн дурсгалт газар

Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Уйгарын хар балгас нь 14 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр улаан цутгалан 8 оноо авсан нь харьцангуй бага үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт ихээр шаардана.

Нэр: УЙГАРЫН ХАР БАЛГАС

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Археологийн малтлага судалгаа болон судар бичгийн мэдээгээр Хар балгас нь Уйгурын хаан төрийн өргөө, төрийн яам, гар үйлдвэр, худалдааны хороод, шашны сүм, бэхэлсэн цайз хэрмээс бүрдсэн урагш 25 км зайд үргэлжилсэн их хот байсан нь тогтоогджээ. Түүнээс гадна хааны ордонд холбогдох хааны бурхан шүтээн байсан бололтой сүмийн туурь байх ба түүний үүдэнд согд, руни, хятад бичээстэй гэрэлт хөшөөд байсан бөгөөд хагарч хугаран олон хэсэг болсноос одоо 10 гаруй хэсэг нь тэнд буй.

БАЙРШИЛ:

Архангай аймаг, Хотонт сум Орхон голын зүүн эрэгт, Хотонт сумаас зүүн хойш 10 гаруй км-т оршино

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Уйгарын хар балгас аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болж чадаагүй боловч сонирхол татахуйц зорих газар. Хамгаалалтгүй, мэдээллийн самбаргүй, хөтөч тайлбарлагчгүй, жуулчидад зориулсан үйлчилгээ байхгүй зэрэг олон дутагдалтай. Цаашдаа эдгээр дутагдлуудаа арилгаж жуулчлалын гол маршрутын замд байдаг үндсэн давуу талаа ашиглан жуулчлалын томоохон цогцолбор болон хөгжих ирээдүйтэй. Түүхийн дурсгал талаас хосгүй үнэ цэнэтэй гэдгийг илтгэн харуулахуйц таниулах, мэдээлэх тал дээр анхаарах нөгөө талаас одоогийн байдлыг сайжруулах, нөхөн сэргээх, бүтээн байгуулалт хийх, хадгалалт хамгаалалтад онцгой анхаарал хандуулснаар аялал жуулчлалын татах хүчтэй бүхий төв болж чадна.

Чиглэл: Байгалийн үзэсгэлэнт, соёл дурсгалт газар

Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Төвхөн хийд нь 19 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр улаан цутгалан 29 оноо авсан нь өндөр үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Нэр: ТӨВХӨН ХИЙД

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Хархорин хотоос баруун зүгт 80 км, өвөрхангай аймгийн Бат-Өлзий сумын төвөөс хойш 20 км, Орхон голын хойт талд, Архангай, Өвөрхангай аймгуудын зааг Төвхөн ширээт уулын оройд байрладаг. Анхдугаар богд өндөр Гэгээн Занабазар байгуулсан. Бясалгал үйлдээх, уран бүтээл туурвих газраа болгож байжээ. Алдартай бурхадуудаа энд цутгасан гэдэг.

БАЙРШИЛ:

Өвөрхангай аймаг, Бат-Өлзийт сум

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Төвхөн хийд өнөөдрийн байдлаар дотоодын жуулчид, шарын шашны сүсэгтэн олны хөлд дарагдаад байна. Орчны байгальд өөрчлөлт орж, горхи булаг ширгэж байгаа. Ямар ч зохион байгуулалт, нэгдсэн удирдлага байхгүй. Төвхөн ширээ уулын бүхэлдээ хог хаягдал ихтэй болсон зэрэг жуулчлалаас үүдэлтэй сөрөг үр дагварын илэрэл ихтэй болсон. Иймд цаашдаа машины зогсоол, уул өөд өгсөж гарах зориулалтын шат хийх, мэдээллийн самбар, хогийн савыг олноор байрлуулах, аялагчдын аюулгүй байдлыг хангах, хоноглох, ил гал гаргах газруудыг зааг өгөх, хадаг хийморийн дарцаг олгох газруудыг зааг өгөх болон бусад нэмэлт үйлчилгээг сайтар хөгжүүлэх хэрэгтэй.

Чиглэл: Байгалийн үзэсгэлэнт газар

Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ
Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Улаан цутгалан нь 20 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр улаан цутгалан 25 оноо авсан нь бас л дундаж үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой.

Нэр: УЛААН ЦУТГАЛАН

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Улаан голд үүссэн 24 м өндөр ханан эгц хүрмэн чулуун хавцал дундуур урсах бөгөөд энэ хавцал руу Хятрууны нуруунаас эх авсан Улаан гол буухдаа уг хүрхрээг үүсгэжээ. Орхон гол нь Хятрууны нуруунаас Хархорин хүртэлх 130 км газар галт уулын дэлбэрэлтээс үүссэн хүрмэн чулуун дундуур урсдаг. Энэ нь дөрөвдөгч галавын үед Хангайн нол нуруунаас эх авсан Цагаан азарга голын эхэнд галт уул дэлбэрсэнээс Орхоны хөндийг уруудан тогтсон хэдэн арван метр хүрмэн чулуун хучлага юм.

Байршил:
Өвөрхангай аймаг,
Бат-Өлзийт сум

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Улаан цутгалан бол Орхоны хөндийд буй байгалийн хамгийн үзэсгэлэнтэй газар. Жилдээ хамгийн олон жуулчид үзэж сонирхдог, төв ба хангайн бүсийн аялал жуулчлалын маршрутуудын заавал дайран өнгөрдөг. Хэдийгээр байгалийн өвөрмөц тогтоц боловч хүрээлэн буй орчны хамгаалалт сул, хог хаягдлын менежментгүй, нэмэлт үйлчилгээ, үзүүлбэр байхгүй зэрэг дутагдалтай. Цаашдаа байгалийн үзэсгэлэн ба бүтээн байгуулалт хослон жуулчлалын цогцолбор байдлаар хөгжүүлэх боломжтой. Тухайлбал цутгалангийн орчмыг хаших, хүрхрээ үзэх тавцан хийх, дээш гарах, доошоо буухад зориулсан шат, олс зэрэг байгуулалт хийх.

Чиглэл: Түүхийн дурсгалт, байгалийн үзэсгэлэнт газар

Ангилал: Жуулчдыг татах чадвартай нөөц газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ
Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Үүртийн тохой нь 13 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвартай зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн таталцах чадварын үнэлгээгээр Үүртийн тохой нь 53 оноо авсан нь харьцангуй сайн үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдыг татах чадвартай газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт, сэргээн босголт шаардана.

Хужиртын рашаан сувилалтай таталцах чадвар

λ=53

Хужирт зорих газарыг маршрутдаа оруулсан аялагчдын хувьд нэгдмэл сонирхолтой газар юм.

Нэр: Үүртийн тохой

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Үүртийн тохой (хүүртийн тохой) Өвөрхангай аймгийн Хужирт сумын төвөөс буруун зүгт 40 км-т оршдог бөгөөд Бат-Өлзийт сумын хилийн зааг юм. Орхон гол, Цагаан голууд нийлсэн цутгалтай ойролцоо бөгөөд уулын сархиа руу гол түр орсон тохой юм. Тохойн өндөр нь 80 орчим метр 70-75 градусын налалт бүхий хавцалтай. Тохойн хэсэгт Орхон голын ус гүнзгий болох бөгөөд засаг элбэгтэй болдог. Зуны улиралд загасчдын очих тохиромжтой газруудын нэг болдог. Үүртийн тохойн доод хэсгээс хүйтэн болон гаазтай рашаан гардаг. Тохойн дээр болон доод аль талаас нь харсан байгалийн өвөрмөц сонин тогтоцыг ажиглаж болох бөгөөд дээд хэсгээс нь Орхоны хөндийн үзэсгэлт төрхийг харах бололцоотой.

БАЙРШИЛ:
Өвөрхангай аймаг,
Хужирт сумын төвөөс
баруун зүгт 40 км-т
байрладаг.

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Үүртийн тохой нь байгалийн өвөрмөц тогтоц, орхоны хөндий аялал жуулчлалын гол маршрутын замд байдаг зэрэг давуу талуудаа ашиглан жуулчдыг татах газар болох боломжтой. Гэхдээ цаашдаа бага хэмжээний бүтээн байгуулалт шаардлагатай. Тухайлбал дээд гарах, доошоо буух шат, байгалийн үзэсгэлэнт тогтоцыг ажиглах цэг, майхан барих газрууд, хог хаягдлыг хийх цэг, засагчдад зориулсан талбай зэргийг барьж байгуулах хэрэгтэй. Түүнчлэн байгалиар аялах боломжийг олгох, ойролцоо өндөр зэрэглэлийн жуулчны бааз байгуулах шаардлагатай.

Чиглэл: Түүх, соёлын дурсгал

Ангилал: Жуулчдыг татах чадвартай нөөц газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ

Жуулчдыг татах чадварын үнэлгээгээр Шанхын хийд нь 11 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх үед татах чадвартай зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн таталцах чадварын үнэлгээгээр Шанхын хийд нь 50 оноо авсан нь харьцангуй сайн үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдыг татах чадвартай газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт, сэргээн босголт шаардана.

Хархорин хотын туурь, Эрдэнэзуутай таталцах чадвар

λ=50

Хархорин хотын туурийг маршрутдаа оруулсан аялагчдын хувьд нэгдмэл сонирхолтой газар юм.

Нэр: Шанхын хийд

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Энэ хүрээ одоогийн Шанх багийн төвд байдаг. 1654 онд Номын их хүрээ Орхон голын хөндийгөөс Хэнтий уулын өвөр тийш нүүхэд Өндөр Гэгээн Занабазар төрсөн дүү сайван Билбидоржид Номын их хүрээний үлдсэн хэсэг, мөн түүхий эх сурвалж бичиг баримт, түүх дурсгалын гол зүйлүүдийг үлдээж нүүсэн байна. Баруун талд үлдсэн хэсгийг олны дотор Баруун хүрээ хэмээн нэрлэх болжээ. Шанх уулын өвөр талд бууриших болсноос Шанхын хүрээ гэж мөн нэрлэнэ. Үүний учир үүссэн түүх нь Номын хүрээ буюу богдын хүрээний гарал үүсэлтэй холбогдоно.

БАЙРШИЛ:

Өвөрхангай аймаг, Хархорин сумын төвөөс зүүн урд зүгт 22 м-т байрладаг.

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

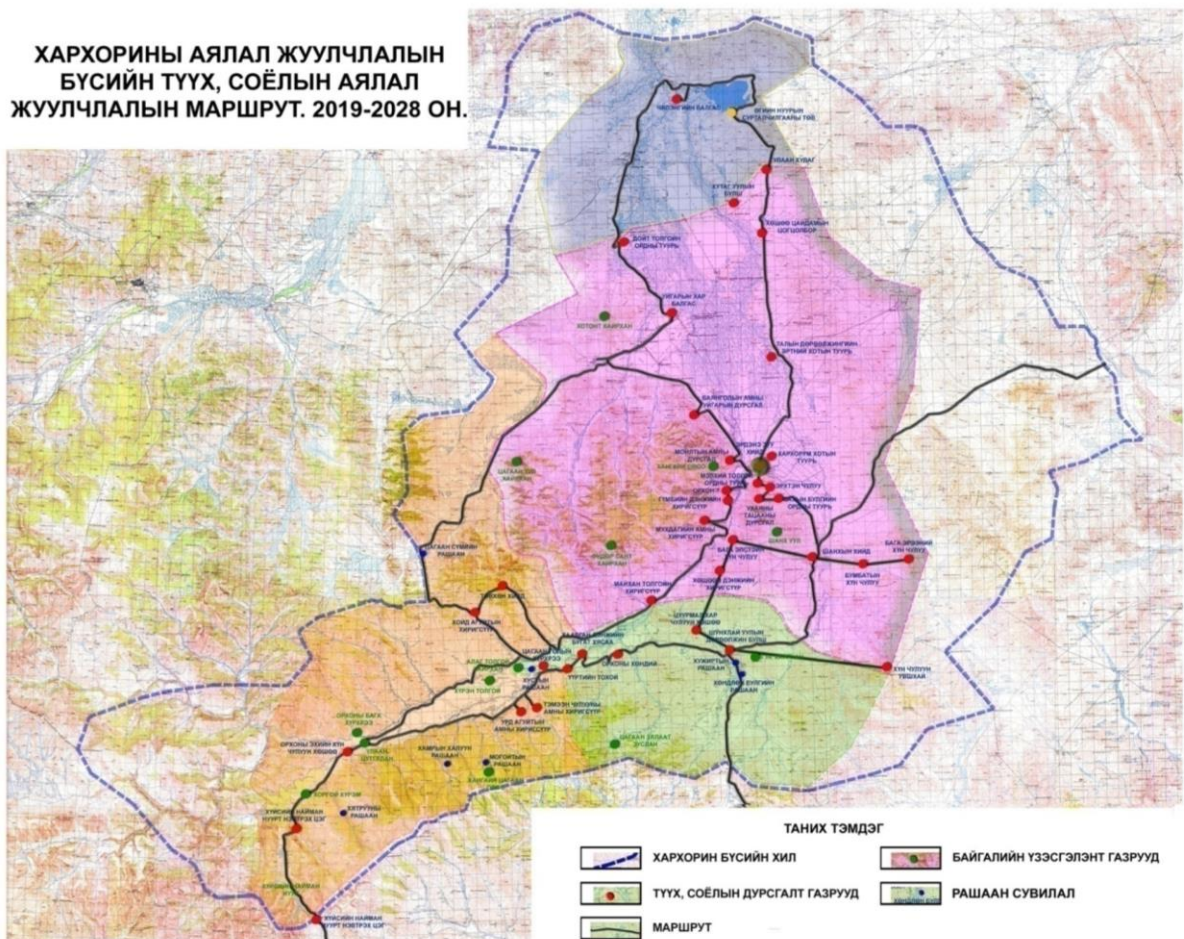
Шанхын хийд нь Хархорины бүсийн түүх, соёлын аялал жуулчлалын томоохон зорих газар болон хөгжих боломжтой. Үүний тулд сэргээн засварлалт, хамгаалалт, мэдээлэл сурталчилгаа хийх шаардлагатай. Эдгээр бүтээн байгуулалтаас гадна шанхын хийдийн судалгаа, эрдэм шинжилгээнд чухал ач холбогдол өгч, түүхчид, эрдэмтдийн анхаарлыг хандуулах замаар Шанхын хийдийн мэдээлэл, сурталчилгааг чанарын өөр түвшинд хүргэх хэрэгтэй.

Хоёрдугаар үе шат (2019-2028 он)-нд:

- Хархорины аялал жуулчлалын бүсийн нутаг дэвсгэрийн бүсчлэлийн тогтолцоо, хот суурингуудийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд, Хархорин хот болгон бусад сумын төвүүдийг хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөнүүдийн дагуу шинэчлэн хөгжүүлэх, Аялал жуулчлалын болон байгаль- экологи, өв соёлын хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдүүлж хэвшүүлэх, нутаг дэвсгэрийн бүсчлэлийн тогтолцоог боловсронгуй болгох, Бүсийн хот, суурин газруудыг монгол үндэсний өвөрмөц дүр төрх бүхий хот, сууринууд болгон хөгжүүлэх, Хот, суурины зам тээвэр, дэд бүтцийг хөгжүүлэх талаар 16 ажил
- Аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд, Хархорины бүсийн аялал жуулчлалын салбарын удирдлага зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, Аялал жуулчлалын маршрутыг шинэчлэн сайжруулах, Түүх соёлын дурсгалт газрууд, байгалийн үзэсгэлэнт газруудийг сэргээн засварлах, тохижуулах, Түүх, соёлын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлж, тодорхой сэдэвт хүрээлэн, цогцолбор байгуулах, үзмэр, үзүүлбэр бий болгох талаар 15 ажил
- Аялал жуулчлалыг дэмжих дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэх, жуулчны бааз байгуулах зорилтын хүрээнд, Аялагч, жуулчин, зочдыг хүлээн авах төв, зочид буудлын цогцолбор, олон улсын стандартад нийцсэн жуулчны бааз байгуулах, Аялал жуулчлалын үндсэн маршрутын болон туслах маршрутын дагуух замуудыг сайжруулах, Аялал жуулчлалын хослох бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг бүх талаар дэмжин хөгжүүлэх талаар 22 ажил

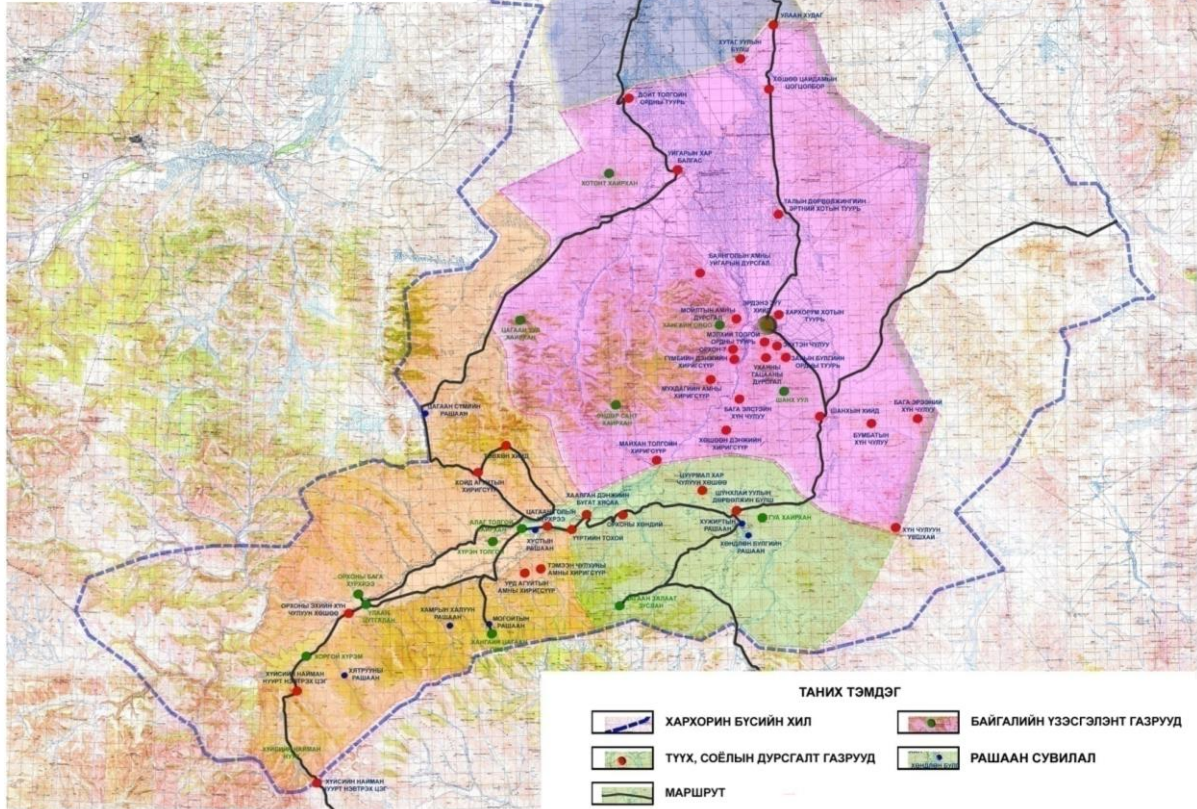
- Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын болон Орхоны Хөндийн Байгалийн Цогцолборт Газрын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг дэмжих зорилтын хүрээнд, Дэлхийн Өв- Орхоны Хөндийн Соёлын Дурсгалт Газрын нутаг дэвсгэрт дэглэм, шаардлагыг нь чанад баримтлан бүс нутаг аялал жуулчлал хөгжүүлэх, Хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, хяналт тавих, нөхөн сэргээх тогтолцоог бэхжүүлэх, Түүх, соёлын дурсгалуудын хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, улсын хамгаалалтанд байгаа зарим түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалуудын хамгаалалтын бүсийг тогтоон баталгаажуулах, Нүүдлийн соёлын үнэт зүйлсийг хадгалан хамгаалж, нүүдлийн соёлын зан үйлийг сэргээх, түүнийг хадгалахад онцгой анхаарч, нутгийн иргэдийн хэвшил болгох талаар 19, нийт 72 ажил тус тус төлөвлөсөн.

**ХАРХОРИНЫ АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
БҮСИЙН ТҮҮХ, СОЁЛЫН АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН МАРШРУТ. 2019-2028 ОН.**

**ХАРХОРИНЫ АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
БҮСИЙН БАЙГАЛИЙН АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН МАРШРУТ. 2019-2028 ОН.**

Чиглэл: Байгалийн үзэсгэлэт газар
Ангилал: Жуулчдын зорих газар

ҮНЭЛГЭЭ, ШИНЖИЛГЭЭ
Жуулчдын зорих газрын үнэлгээгээр Өгийнуур нь 14 оноо авсан. Тус үнэлгээний нийт дүн 12-аас дээш байх вед татах чадвар ихтэй зорих газар гэсэн ангилалд хамруулдаг. Түүнчлэн татах чадварын үнэлгээгээр Өгийнуур 45 оноо авсан нь харьцангуй сайн үзүүлэлттэй байна. Ийм үзүүлэлттэй жуулчдын зорих газарт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх боломжтой ч бүтээн байгуулалт бага шаардана.

Нэр: Өгийнуур

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА
Нуурт Хөгшин Орхоны 1 салаа цутгаж Орхон голтой нийлдэг 25 км/кв талбайтай, 7.4 км урт, 8.3 км өргөн, эргийн шугамын урт 24.7 км урт, 15.3 м гүн, 147.9 сая м/куб эзэлхүүнтэй, 11-4-р сар хүртэл хөлддөг нуур. Нуурын ёроолд хүхэр, ус төрөгчөөр баялаг лаг шавартай. Эргийн дагуу элс, хайргатай ба гүехэн хэсгээр усны ургамал шигүү ургадаг. Усны эрдэсжилт 499.7-517.2 мг/л, химийн найрлагаараа гидрокорбанат сульфат ангийн натри, магни, кальцийн бүлэгт багтана. Уусмал устөрөгчийн хэмжээ 12.9 мг/л. Нуурт нүүдлийн шувууд элбэг, улаан нүдэн, цурхай, тул, зэвэг, алгана, гутаар, бух загас, мөнгөлөг хэлтэг зэрэг 14 зүйл загас амьдардаг.

БАЙРШИЛ:

Архангай аймаг,
Өгийнуур сум
сумаас зүүн хойш
13 гаруй км-т оршино

ЦААШДЫН БОЛОМЖ

Өгийнуур бол өнөөдрийн Орхоны хөндийн аялал жуулчлал хамгийн сайн хөгжилтэй газруудын нэг төдийгүй цаашдаа асар их ирээдүйтэй. Гэхдээ өнөөдөр нууранд тулгамдсан, шийдвэрлэхээс цагаа хүлээж хуримтлагдсан олон асуудал бий. Тухайлбал нуурийн түвшин доошилж байна, нуур сэлгэхээ больсон, хөрсний талхалалт, элсийн нүүдэл эрс нэмэгдсэн, загасны төрөл зүйл хомсдол, хүн малын тоо хэт олширсон, нэгдмэл зохион байгуулалтгүй зэрэг олон асуудал байна. Өгийнуурын орчимд цаашдаа аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд нуурын тогтвортой байдлыг онцгой анхаарах хэрэгтэй. Орчимд байх суурин мал хүний тоо, жуулчны үйл ажиллагаа эрхлэх байгууллагын тоо зэргийг нарийн тогтоох тогтвортой байдлын иж бүрэн үнэлгээ, түүнд суурилсан ашиглалтын төлөвлөгөө гаргах.

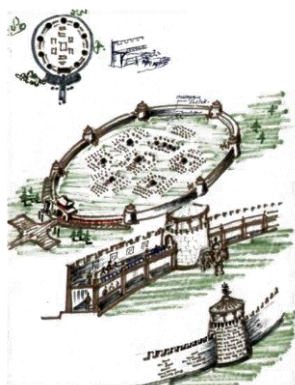

Хар Балгас ил музей

"Их нүүдэл" цогцолбор

Өгөдэй хааны "Түмэн Амгалант
Ордон" цогцолбор

Тус хөтөлбөрийг боловсруулахын ач холбогдол нь урд энэ чиглэлээр хийгдэж байсан судалгааны ажлуудын үр дүн, одоогийн бодит нөхцөл байдал, хэтийн төлөвийн уялдаа холбоог хангасан цогц баримт бичиг боловсруулан Хархорины бүс нутгийг урт хугацаанд хөгжүүлэх, хот байгуулалтын болон аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийг эрчимжүүлэхэд чухал нөлөөтэй юм.

Иймд Хархорин Эрдэнэзуу орчмын бүс нутгийг цогцоор нь аялал жуулчлалын бүс нутаг болгон татах хүчийг нь нэмэгдүүлэх чиглэлд төрөөс болон хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагуудын зүгээс нэгдмэл үйл ажиллагаа явуулж чадвал хөтөлбөрийн зорилго зорилтууд биелэх бүрэн бололцоотой юм.